

Inspectie SZW
Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Samen veilig en gezond bouwen

*Het bouwproces
in het Arbobesluit*

Inhoud

1 Samen veilig en gezond bouwen	4
Arbeidsomstandigheden	4
Het bouwproces	4
Organisatievorm	4
Preventie, samenwerking, vaststellen en bewerkstelligen	5
Ontwerpfase, uitvoeringsfase, gebruiksfase en sloopfase	5
2 Ontwerpfase	7
Verplichtingen opdrachtgever	7
Verplichtingen ontwerpende partij	9
De kennisgeving	10
Taken coördinator ontwerpfase	10
Veiligheids- en Gezondheidsplan	11
Het V&G-dossier	13
De overeenkomst: overdracht opdrachtgever naar uitvoerende partij	13
3 Uitvoeringsfase	15
Verplichtingen uitvoerende partij	15
Taken coördinator uitvoeringsfase	15
Verplichtingen werkgevers	16
Verplichtingen zelfstandigen	17
4 Gebruiksfase	18
Verplichtingen opdrachtgever	18
Criteria voor gebruiksfase	18
5 Rol Inspectie SZW	19
Meer weten?	19
Bijlagen	20
Bijlage 1: Reikwijdte bepalingen Bouwproces	20
Bijlage 2: Risicovolle projecten	21
Bijlage 3: Model van de kennisgeving	22

**De Inspectie SZW werkt aan eerlijk, gezond
en veilig werk en bestaanszekerheid voor iedereen**

Samen veilig, gezond bouwen

Iedereen in Nederland heeft recht op gezond, veilig en eerlijk werk.

Vanzelfsprekend! Maar helaas gaat het ook nog te vaak mis. Er wordt in Nederland nog steeds onveilig en ongezond gewerkt en er is nog steeds uitbuiting, oneerlijke concurrentie, gesjoemel met premies en belastingen.

Bedrijven die de regels niet zo nauw nemen, schaden hun eigen werknemers, benadelen hun concurrenten en brengen ernstige schade toe aan onze samenleving.

Bij een bouwproject zijn veel verschillende partijen betrokken: opdrachtgevers, ontwerpers, adviseurs, werkgevers, werknemers, zelfstandigen en toeleveranciers. Zij moeten er met elkaar voor zorgen dat het werk op de bouwplaats veilig, gezond en eerlijk kan gebeuren.

Goede arbeidsomstandigheden vereisen een goede onderlinge samenwerking en afstemming van alle betrokken partijen in het bouwproces. Vaak is er onduidelijkheid wie verantwoordelijkheid draagt voor wat.

Deze brochure gaat over gezond en veilig werken en de rollen en verplichtingen van de diverse partijen tijdens de drie fasen van het bouwproces: de ontwerpfase, de uitvoeringsfase en de gebruiksfase. Samen kunnen de partijen ervoor zorgen dat er veilig en gezond gewerkt kan worden.

Het onderwerp eerlijk werken wordt in deze brochure niet verder uitgewerkt. Meer informatie over 'eerlijk werken' vindt u op de zelfinspectietool eerlijkwerken.zelfinspectie.nl of op inspectieszw.nl.

1

Samen veilig en gezond bouwen

De bouwsector is een sector met grote risico's voor de veiligheid en gezondheid van werknemers. Er vinden veel arbeidsongevallen plaats met ernstige gevolgen. Het is daarom belangrijk veel aandacht te besteden aan arbeidsomstandigheden.

Arbeidsomstandigheden

Arbeidsomstandigheden moeten een integraal onderdeel zijn van het plannings- en samenwerkingsproces en de technische coördinatie in de bouw. Bepalingen op dit gebied sluiten mede daarom zoveel mogelijk aan bij de gangbare bouwpraktijk. Als gevolg van Europese regelgeving, de Richtlijn 92/57/EEG¹, zijn in hoofdstuk 2, afdeling 5 van het Arbeidsomstandighedenbesluit (Arbobesluit) de bouwprocesbepalingen opgenomen met daarin de verplichtingen voor opdrachtgevers van bouwwerken om veiligheids- en gezondheidsrisico's aan te pakken.

Deze afdeling van het Arbobesluit is per 1 januari 2017 aangepast. De verplichtingen staan in deze brochure beschreven.

Het bouwproces

De bepalingen in het hoofdstuk 'Bouwproces' in het Arbobesluit zijn onder meer van toepassing op civieltechnische werken en bouwwerken als: wegebouw, graafwerken, renovatie, reparatie, ontmanteling, sloop, instandhouding, onderhouds-, schilder- en reinigingswerkzaamheden, sanering, grondwerken, bouw, montage, demontage van geprefabriceerde elementen, inrichting of outillage en verbouwing. Een compleet overzicht vindt u in bijlage 1.

Organisatievorm

De gekozen organisatie- en/of contractvormen voor een (bouw)werk – het traditionele model, turnkey, bouwteam, design of construct and build, projectontwikkeling, publiek-private samenwerking of design – build – finance & maintain heeft geen invloed op de verdeling van verplichtingen en verantwoordelijkheden over de verschillende deelnemers in het bouwproces. De eindverantwoordelijkheid blijft bij de opdrachtgever berusten en is (publiekrechtelijk gezien) niet overdraagbaar.

¹ Zie ook de niet-bindende handleiding voor een beter begrip en de toepassing van Richtlijn 92/57/EEG.

Preventie, samenwerking, vaststellen en bewerkstelligen

Om ervoor te zorgen dat er gezond en veilig kan worden gewerkt, zijn er drie aspecten van belang:

Preventie

Voorkomen is beter dan genezen. Gevaarlijke en ongezonde werksituaties moeten dan ook zo vroeg mogelijk worden voorkomen in alle fasen van het bouwproces.

Hierbij gelden twee principes:

- Gevaren moeten worden voorkomen of bestreden bij de bron.
- Collectieve bescherming gaat boven individuele bescherming.

Samenwerking

De veiligheid op de bouwplaats staat of valt met een goede samenwerking van alle partijen. Op een bouwplaats werken meerdere partijen achtereenvolgend of gelijktijdig aan een bouwwerk. Hierdoor ontstaan risico's die niet door elke werkgever afzonderlijk kunnen worden voorkomen. Daarnaast leidt het in elkaars nabijheid werken tot blootstelling aan gevaren die vreemd zijn aan het eigen werk. De opdrachtgever moet zich er in de ontwerpfase van vergewissen dat er in de uitvoeringsfase veilig en gezond kan worden gewerkt (artikel 2.26). De opdrachtgever is ook verantwoordelijk voor het V&G-plan, wanneer dit verplicht is (artikel 2.28). Daarin worden onder meer specifieke gevaren van het bouwwerk opgenomen, zoals de eventuele aanwezigheid van asbest of asbesthoudende producten, verontreinigde grond, verontreinigd water of grondwater of verontreinigde waterbodems en de risico's en maatregelen met betrekking tot het na en naast elkaar werken.

De bouwprocesbepalingen richten zich op de verantwoordelijkheden van de opdrachtgever (coördinator ontwerpfase) en coördinator uitvoeringsfase voor dit soort risico's. De bepalingen laten onverlet dat iedere werkgever volledig verantwoordelijk blijft voor het veilig en gezond werken van de eigen werknemers.

Vaststellen en bewerkstelligen

Als bij de voorbereiding van een bouwwerk goed wordt nagedacht over de veiligheidsaspecten, gezondheidsaspecten en de planning, leidt dat tot minder arbeidsrisico's bij de realisering van het bouwwerk. Dit komt aan de orde in elke fase van het bouwproces (ontwerpfase, uitvoeringsfase, gebruiksfase en sloopfase).

Ontwerpfase, uitvoeringsfase, gebruiksfase en sloopfase

De ontwerpfase omvat de studie-, de ontwerp- en de uitwerkingsfase van het ontwerp van een bouwwerk. In de regel worden tijdens deze fase de constructies en materialen gekozen. Daarmee worden de te gebruiken bouw- en werkmethoden en de organisatie van logistieke processen verregaand vastgelegd. Deze keuzes hebben grote invloed op de veiligheid en gezondheid van werknemers tijdens de uitvoering.

Het Arbobesluit (artikel 2.26) schrijft voor dat de opdrachtgever zich in de ontwerpfase ervan moet vergewissen dat de betrokken werkgevers en zelfstandigen in de uitvoeringsfase in staat zijn hun verplichtingen op grond van de Arbowet na te komen, zodat werknemers in de uitvoerings- en gebruiksfase veilig kunnen werken.

In de uitvoeringsfase vinden de feitelijke bouwwerkzaamheden plaats. In deze fase spelen met name de uitvoerende partij, de coördinator uitvoeringsfase, werkgevers en zelfstandigen een belangrijke rol als het gaat om veilig en gezond werken. Dit is mede op basis van keuzes die de opdrachtgever in de ontwerpfase heeft gemaakt.

In de gebruiksfase is het bouwwerk in gebruik genomen. Bij het ontwerpen van een bouwwerk, dus in de ontwerpfase, moet de opdrachtgever er al rekening mee (laten) houden dat werkzaamheden in de gebruiksfase gezond en veilig kunnen worden uitgevoerd.

Meer over de verplichtingen rond veiligheids- en gezondheidsrisico's in deze fasen leest u in de volgende hoofdstukken.

2

Ontwerpfase

Ieder bouwwerk begint met de beslissing van een opdrachtgever tot bouwen. In de ontwerpfase moet rekening worden gehouden met de veiligheid en gezondheid van werknemers in de uitvoerings- en gebruikersfase. De opdrachtgever moet zich ervan vergewissen dat werkgevers en zelfstandigen in de uitvoeringsfase veilig kunnen (laten) werken. De opdrachtgever en de ontwerper spelen in de ontwerpfase een belangrijke rol in het wegnemen van veiligheid- en gezondheidsrisico's op de bouwplaats.

Door in de ontwerpfase de juiste keuzes te maken, kunnen onveilige of ongezonde werksituaties in de daadwerkelijke uitvoeringsfase en gebruiksfase worden voorkomen. De opdrachtgever en de ontwerper moeten in het ontwerp mogelijke gevaren zoveel mogelijk bij de bron elimineren of, als dat niet mogelijk is, overgaan tot collectieve maatregelen. Bij de keuze van materialen dient te worden gelet op gewicht, vorm, afmetingen en giftigheid. Dit heeft al een gunstig effect op arbeidsomstandigheden. De coördinator ontwerpfase heeft hierin een belangrijke taak.

Verplichtingen opdrachtgever

De *opdrachtgever* is degene die betaalt voor een bouwwerk en/of degene op wiens initiatief een bouwwerk tot stand wordt gebracht. In het geval van een *opdrachtgever-consumant* zorgt de ontwerpende partij ervoor dat aan alle verplichtingen van de opdrachtgever wordt voldaan.

Het Arbobesluit legt de opdrachtgever een aantal verplichtingen op.

De opdrachtgever moet:

- Zich ervan vergewissen dat de betrokken werkgevers en zelfstandigen in de uitvoeringsfase in staat zijn hun verplichtingen op grond van de Arboret na te komen, zodat werknemers en zelfstandigen veilig en gezond kunnen werken. Dit betekent dat hij rekening moet houden met de laatste technische en wetenschappelijke ontwikkelingen, zoals onder meer weergegeven in de arbocatalogi. Als hij hier niet aan voldoet, kan de uitvoerende partij niet voldoen aan de wettelijke verplichtingen.
- Een groot bouwwerk via een kennisgeving melden aan de Inspectie SZW.
- Een coördinator ontwerpfase aanstellen.
- Ervoor zorgen dat voor bouwwerken die bijzondere gevaren met zich meebrengen of bij gebouwen waarvoor een melding verplicht is, een Veiligheid & Gezondheidsplan (V&G-plan) wordt opgesteld. Namens hem is dit een taak van de coördinator ontwerpfase.
- Ervoor zorgen dat het V&G-plan deel uitmaakt van het bestek en voor aanvang van de werkzaamheden op de bouwplaats beschikbaar is.

- Dusdanige maatregelen nemen dat de coördinator ontwerpfase zijn taken naar behoren kan vervullen en uitoefenen.
- Een V&G-dossier (met minimaal bestek, tekeningen en voorzieningen voor onderhoud en reparatie van het bouwwerk) laten opstellen door de coördinator ontwerpfase en dit overdragen.
- Een schriftelijke overeenkomst afsluiten met de uitvoerende partij, waarin staat hoe de aanstelling van de coördinator uitvoeringsfase is geregeld en vastgelegd en hoe deze zijn taken naar behoren kan vervullen en uitoefenen.
- Ervoor zorgen dat hij een (volledig) asbestinventarisatierapport voorafgaand aan de werkzaamheden overhandigt aan de uitvoerende partij.

Bovenstaande betekent onder andere dat:

- In het ontwerp keuzes moeten worden gemaakt. Hier gaat het bijvoorbeeld om het afsluiten van wegen of deze voorzien van barrières, zodat werkzaamheden veilig kunnen gebeuren of om het toepassen van volledig afgewerkte prefab-elementen en deze in de juiste volgorde en de juiste tijdstippen aan laten leveren. Zo wordt grote materiaalopslag en sleuven frezen op de bouwlocatie overbodig. Andere voorbeelden zijn het aanbrengen van trappen en liften tijdens de ruwbouwfase of het kiezen voor gietvloeren als arbeidsvriendelijk alternatief voor zandcementvloeren.
- In het ontwerp voorzieningen tegen weer en wind moeten worden opgenomen. Bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat het gebouw snel wind- en waterdicht kan worden gemaakt of door werkplekken 'in te pakken'.
- Het elimineren van de arborisico's in het ontwerp bij voorkeur plaatsvindt in overleg met een uitvoerende partij of een coördinator uitvoeringsfase. Daarnaast kan de opdrachtgever hiervoor externe deskundigheid inschakelen.
- De eventuele gevaren die tijdens het ontwerp naar voren komen in kaart moeten worden gebracht, zodat werknemers goed kunnen worden voorgelicht.
- De opdrachtgever vraagt naar de mate waarin wordt voldaan aan de eisen voor veilig onderhoud, zoals verwoord in het Bouwbesluit. De aanvrager van de omgevingsvergunning heeft de plicht om bij de bouwvergunningaanvraag aan te tonen dat aan deze verplichting is voldaan.
- Personen veilig en gezond moeten kunnen werken op de bouwplaats. De voorwaarden hiervoor moeten op de bouwplaats aanwezig zijn. Denk hierbij onder andere aan een deugdelijk V&G-plan, een vakbekwaam coördinator, voldoende tijd en geld voor deugdelijke steigers of het hanteren van een verkeersplan.
- De opdrachtgever bij de calculatiefase de arborisico's uit het V&G-plan laat meenemen.

Risico's die niet of onvoldoende kunnen worden weggenomen, worden verzameld in het V&G-plan. Meer informatie over het V&G-plan leest u verder in dit hoofdstuk.

Wanneer is er sprake van een groot bouwwerk?

Een bouwwerk is groot als:

- de geraamde duur van het bouwwerk meer dan 30 werkdagen beslaat en op de bouwplaats op enig moment meer dan 20 werknemers tegelijkertijd werken.
- de geraamde duur van het bouwwerk meer dan 500 mensdagen beslaat.

Wanneer is er sprake van risicovolle werkzaamheden?

Werkzaamheden zijn risicovol als:

- er risico is dat mensen bedolven raken, vastraken, vallen of verdrinken.
- mensen werken met asbest, chemische of biologische stoffen of springstoffen.
- mensen werken bij hoogspanningskabels, in en bij putten, in ondergrondse tunnels of onder water en overdruk.
- mensen geprefabriceerde elementen monteren of demonteren en/of zware elementen hijsen en heffen.

Een overzicht van de criteria voor grote bouwwerken en risicovolle werkzaamheden vindt u in bijlage 2.

Verplichtingen ontwerpende partij

De ontwerpende partij vervult in het bouwproces de ontwerpende functie.

De opdrachtgever kan de uitvoering van zijn verplichtingen overdragen aan de ontwerpende partij. Dit maakt dan deel uit van de privaatrechtelijke relatie tussen opdrachtgever en ontwerpende partij; de opdrachtgever blijft aanspreekbaar voor de naleving van zijn verplichtingen. Dit is met uitzondering van de situatie van een opdrachtgever-consument. In dat geval zorgt de ontwerpende partij ervoor dat aan alle verplichtingen van de opdrachtgever wordt voldaan en is de ontwerpende partij daar ook op aan te spreken.

De opdrachtgever zal in zijn contract met de ontwerpende partij veilig moeten stellen dat hij zijn verplichtingen op grond van de Arbowet kan nakomen. Dat heeft tot gevolg dat de ontwerpende partij moet zorgen voor een ontwerp, dat uitvoerbaar is binnen de grenzen van de Arbowet, zodat de betrokken werkgevers en zelfstandigen in de uitvoeringsfase hun verplichtingen op grond van de Arbowet kunnen nakomen. Ook hierbij geldt het uitgangspunt dat gevaren moeten worden voorkomen of bestreden bij de bron.

De kennisgeving

Het is de plicht van de opdrachtgever om een groot bouwwerk (zie criteria in het kader hiervoor) via een kennisgeving digitaal te melden aan de Inspectie SZW van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid via inspectieszw.nl/melden/bouwwerk

De opdrachtgever moet deze kennisgeving onmiddellijk na de gunning van het werk sturen. De kennisgeving moet zichtbaar op de bouwplaats worden opgehangen en, als de omstandigheden daar aanleiding toe geven, worden aangepast. De opdrachtgever moet ervoor zorgen dat dit ook gebeurt.

Taken coördinator ontwerpfase

Als er op de bouwplaats meerdere partijen werkzaam zullen zijn – bijvoorbeeld twee of meer bedrijven, één werkgever en één of meer zelfstandigen of twee of meer zelfstandigen – dan moet de opdrachtgever een coördinator ontwerpfase aanstellen.

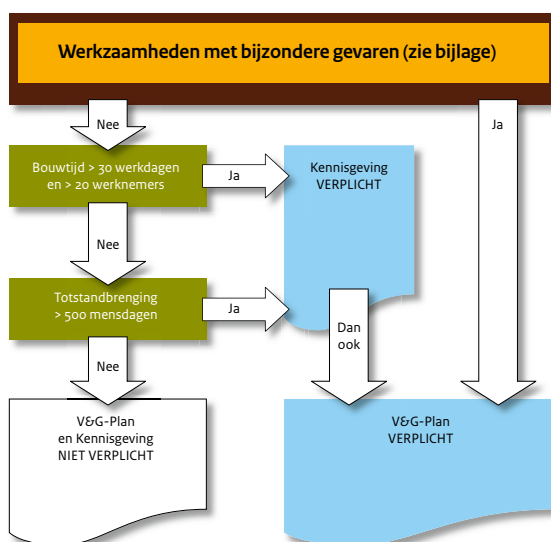
De opdrachtgever mag zelf bepalen wie als coördinator ontwerpfase wordt aangesteld. Hij kan een coördinator binnen de eigen organisatie aanstellen als daar de juiste expertise voor in huis is. Ook kan de opdrachtgever dit uitbesteden aan de ontwerpende partij of hier een externe partij voor aanstellen, zoals de architect of raadgevend ingenieur. Als de ontwerpende en uitvoerende functies door één en dezelfde partij worden vervuld, dan kan deze partij als coördinator optreden.

De coördinator ontwerpfase heeft als taken:

- Namens de opdrachtgever zich ervan vergewissen dat de betrokken werkgevers en zelfstandigen in de uitvoeringsfase in staat zijn hun verplichtingen op grond van de Arbowet na te komen. Dit betekent dat hij namens de opdrachtgever samen met de ontwerpende partij de risico's in het ontwerp zoveel mogelijk inventariseert en zoveel mogelijk van de risico's in het ontwerp terugdringt.
- Een Veiligheid- en Gezondheidsplan (V&G-plan) opstellen of laten opstellen.
- Een V&G-dossier samenstellen, waarin eventuele structurele arbovoorzieningen zijn opgenomen voor latere werkzaamheden aan het bouwwerk.
- Het onderwerp veiligheid en gezondheid op de agenda houden en ervoor zorgen dat de verschillende partijen hierover duidelijke afspraken maken. Zodra er nieuwe veiligheidsmaatregelen en -voorzieningen zijn afgesproken, voegt de coördinator ze toe aan het V&G-plan.

Wil een coördinator ontwerpfase zijn taken naar behoren kunnen uitvoeren, dan gelden de volgende randvoorwaarden:

- De coördinator wordt bij de start van het ontwerpproces betrokken.
- De coördinator beschikt over kennis en ervaring met betrekking tot arboregels en bouwprocessen.
- De opdrachtgever geeft de coördinator instructies over zijn taken en neemt zodanige maatregelen dat de coördinator zijn taken naar behoren kan vervullen en naar behoren uitoefent.
- De opdrachtgever maakt afspraken met de coördinator over de uitvoering van de taken.

Veiligheids- en Gezondheidsplan

Het V&G-plan kan worden gezien als een RI&E voor de bouwplaats specifieke risico's: er moeten risico's van het specifieke bouwwerk, de specifieke locatie en werkplek alsmede de specifieke processen worden geïnventariseerd, maatregelen worden ontwikkeld en uitgevoerd, toezicht worden gehouden op die maatregelen en aan de werknemers op de bouwplaats moet adequate voorlichting en instructie worden gegeven. Bij risico's kan het ook gaan om de eventuele aanwezigheid van asbest of asbesthoudende producten, verontreinigde grond, verontreinigd water, grondwater of waterbodems. Sinds de aanpassing van het Arbobesluit per 1 januari 2017 moet het V&G-plan ook de (aanwezige) onderzoeken en rapporten bevatten die de onderbouw bevatten van de bouwkundige, technische en organisatorische keuzen die zijn gemaakt.

Bij risicovolle bouwwerken (zie kader op pagina 9) of bouwwerken waarvoor een kennisgeving (zie onder 'De kennisgeving' op pagina 10) verplicht is, moet de opdrachtgever een V&G-plan (laten) opstellen. Dit blijft onder verantwoordelijkheid van de opdrachtgever. De opdrachtgever doet dit bij voorkeur in overleg met de uitvoerende partij(en).

De coördinator ontwerpfase maakt een eerste versie van een V&G-plan. De basisversie van dit plan bevat minimaal de gezamenlijke en bijzondere risico's van het ontwerp. Naarmate meer uitvoeringstechnische zaken aan het ontwerp worden toegevoegd, kunnen afgesproken arbomaatregelen en voorzieningen al tijdens de ontwerpfase in het V&G-plan worden opgenomen. Het V&G-plan is daarmee een dynamisch plan dat steeds wordt aangepast aan de actuele situatie op de bouwplaats. De coördinator uitvoeringsfase vult zo nodig het V&G-plan nader in en breidt dit uit met nieuwe afspraken en maatregelen. Dit gebeurt aan de hand van afzonderlijke project- of object-RI&E's van bedrijven die op de bouwplaats werkzaam zijn. Zo ontstaan afhankelijk van de voortgang in het bouwproces nieuwe afspraken over concrete arbomaatregelen die in het V&G-plan worden vastgelegd.

Het gaat bij het V&G-plan steeds om maatregelen gericht op de specifieke gevaren voor het betreffende bouwwerk. Het V&G-plan moet dus toegesneden zijn op de kenmerken en situatie van dit bouwwerk. Als het werk wordt aanbesteed, maakt het V&G-plan deel uit van het bestek. Op basis daarvan moet de uitvoerende partij het plan uitvoeren en al naar gelang de omstandigheden nader invullen en zo nodig uitbreiden. In bepaalde gevallen verlangt een gemeente een bouwveiligheidsplan of sloopplan. Het V&G-plan mag hiermee worden gecombineerd. Werkgevers en zelfstandigen moeten hun eigen risico's kenbaar maken aan de coördinator. Zij toetsen hun arborisico's aan de afspraken op de bouwplaats en passen zo nodig hun maatregelen daarop aan. Zo ontstaan afspraken over concrete arbomaatregelen die in het V&G-plan worden opgenomen.

Het V&G-plan bevat:

- Een overzicht van de bij de totstandkoming van de bouwplaats betrokken natuurlijke personen en rechtspersonen.
- De naam van de coördinator ontwerpfase en van de coördinator uitvoeringsfase.
- Afspraken over wie wanneer en waarvoor verantwoordelijk is.
- De wijze waarop uitvoering wordt gegeven aan de samenwerking tussen werkgevers en eventueel zelfstandig werkenden op de bouwplaats, welke voorzieningen daarbij zullen worden getroffen en hoe op die voorzieningen toezicht zal worden uitgeoefend.
- De wijze waarop uitvoering wordt gegeven aan de samenwerking en het overleg tussen werkgevers en werknemers op de bouwplaats en de wijze waarop voorlichting en instructie aan de werknemers plaatsvindt.

- De aanpak van de gezamenlijke risico's, zoals draagkracht van de grond, begaanbaarheid van het bouwterrein, opslag van het bouw materiaal, intern transport, toezicht op de kwaliteit van de steiger, etc.
- Hoe om te gaan met de bijzondere risico's en risico's als gevolg van de samenloop van werkzaamheden (werken na of naast elkaar).
- In voorkomende gevallen: hoe om te gaan met de gevaren die voortkomen uit de wisselwerking tussen de bouwwerkzaamheden en de doorgaande exploitatiewerkzaamheden, bijvoorbeeld in ziekenhuizen en scholen, bij bewoning, bij spoor- en wegverkeer, en bij industriële processen.
- Een beschrijving van de organisatie van de bedrijfshulpverlening op de bouwplaats.
- Afspraken over het toezicht op de naleving van de maatregelen in het V&G-plan.
- De bouwkundige, technische en organisatorische keuzen die in verband met de veiligheid en gezondheid van werknemers en zelfstandigen worden gemaakt, alsmede de onderzoeken en rapporten die deze keuzen ondersteunen.

Het V&G-dossier

De coördinator ontwerpfase moet een V&G-dossier samenstellen. Dit dossier dient als informatiebron voor bijvoorbeeld periodiek onderhoud en is bestemd voor de eigenaar of beheerder van het bouwwerk of degene die kan beslissen over de uitvoering van latere (onderhouds)werkzaamheden tijdens de gebruiks- of sloopfase, zoals (groot) onderhoud of renovatie.

Het dossier bevat in ieder geval het bestek en de tekeningen van het bouwwerk, zoals het gebouw is (de zogenaamde revisietekeningen). Als er met het oog op latere periodieke werkzaamheden structurele voorzieningen zijn aangebracht die bijdragen aan veilig en gezond werken, dan moeten deze apart in het dossier worden vermeld. Denk aan zaken als bevestigingspunten voor leuningen, steigers en vanglijnen. Tijdens de uitvoeringsfase kan de coördinator uitvoeringsfase nuttige elementen aan het dossier toevoegen of zaken aanpassen.

In het nieuwe Bouwbesluit zijn bepalingen opgenomen dat in de ontwerpfase van nieuwe gebouwen het veilig onderhouden daarvan meegenomen moet worden. De ontwerper van het gebouw voorziet het ontwerp van maatregelen om veilig en gezond te kunnen onderhouden. De opdrachtgever moet aantonen dat in het ontwerp is voorzien in het veilig kunnen reinigen en onderhouden.

De overeenkomst: overdracht opdrachtgever naar uitvoerende partij

De overgang van de ontwerp- naar de uitvoeringsfase legt de opdrachtgever schriftelijk vast in een overeenkomst met de uitvoerende partij. In de praktijk zal de uitvoerende partij vaak de hoofdaannemer zijn. In de schriftelijke overeenkomst staan in ieder geval de volgende verplichtingen voor de uitvoerende partij.

De uitvoerende partij:

- Is in de uitvoeringsfase verantwoordelijk voor de arbeidsomstandigheden en de afstemming tussen gelijktijdig of opeenvolgend aanwezige werkgevers en zelfstandigen, zodat werknemers en zelfstandigen beschermd worden.
- Moet een coördinator uitvoeringsfase aanstellen.
- Moet ervoor zorgen dat de coördinator uitvoeringsfase zijn taken kan vervullen en naar behoren kan uitoefenen.
- Zorgt voor een terugkoppeling naar de opdrachtgever hoe de coördinatieverplichtingen verlopen.

In geval van nevenaanneming heeft de opdrachtgever de verplichting contractueel vast te leggen wie van de betrokken uitvoerende partijen de arbeidsomstandigheden in de uitvoeringsfase coördineert.

3

Uitvoeringsfase

In de uitvoeringsfase spelen met name de uitvoerende partij, de coördinator uitvoeringsfase, werkgevers en zelfstandigen een belangrijke rol als het gaat om veilig en gezond werken.

Verplichtingen uitvoerende partij

De uitvoerende partij spreekt met de opdrachtgever of de particuliere opdrachtgever af in het bouwproces de uitvoerende functie te vervullen. De uitvoerende partij is meestal de hoofdaannemer die de bouwwerkzaamheden uitvoert. Hij is hoofdverantwoordelijk voor de samenwerking tussen de verschillende partijen en het bewerkstelligen dat werkgevers en zelfstandigen veilig en gezond (kunnen) werken op de bouwplaats.

De uitvoerende partij moet:

- Een coördinator uitvoeringsfase aanstellen en ervoor zorgen dat de coördinator uitvoeringsfase zijn taken kan uitvoeren.
- Een schriftelijke overeenkomst sluiten met de opdrachtgever, waarin is vastgelegd hoe hij invulling zal geven aan zijn coördinatieverplichtingen.
- Het V&G-plan actueel houden, nadat de opdrachtgever dit aan de uitvoerende partij heeft overgedragen.
- Ervoor zorgen dat de maatregelen uit het V&G-plan goed worden uitgevoerd.
- De samenwerking tussen de verschillende partijen op de bouwplaats coördineren.
- Beveiligingen en technische hulpmiddelen op de bouwplaats vermelden en aangeven hoe op deze voorzieningen toezicht wordt uitgeoefend.
- Terugkoppelen aan de opdrachtgever in geval van bijzondere of veranderende omstandigheden.

Taken coördinator uitvoeringsfase

Op een bouwplaats lopen verschillende werkgevers, werknemers en zelfstandigen rond. Om op een veilige manier samen te kunnen werken, heeft de coördinator uitvoeringsfase de taak om alles in goede banen te leiden. De uitvoerende partij moet een coördinator uitvoeringsfase aanstellen. De uitvoerende partij kan hiervoor een eigen werknemer aanstellen, bijvoorbeeld de projectleider, of een externe hiervoor inschakelen. De uitvoerende partij is verantwoordelijk voor de kwaliteit van de uitvoering van de taken van de coördinator uitvoeringsfase.

De coördinator uitvoeringsfase heeft de volgende taken:

- De inzet van onderaannemers en zelfstandigen zodanig op elkaar afstemmen, dat de veiligheids- en gezondheidsmaatregelen en -voorzieningen op een doeltreffende manier worden toegepast.
- Zorgen voor een goede afstemming tussen de werkgevers en de zelfstandigen die (tegelijk of achtereenvolgend) bij het werk op de bouwplaats betrokken zijn.
- Voorlichting bewerkstelligen aan werknemers van alle partijen op de bouwplaats.
- De nodige maatregelen treffen, zodat alleen bevoegde personen de bouwplaats kunnen betreden.
- Ervoor zorgen dat de benodigde gegevens in het V&G-plan staan, het V&G-plan toepassen en het V&G-plan en het dossier aanpassen als de voortgang van het bouwwerk daartoe aanleiding geven.
- Doeltreffende maatregelen nemen als werkgevers of zelfstandigen naar zijn oordeel niet of niet voldoende zorg dragen voor de veiligheid en gezondheid.

Wil een coördinator uitvoeringsfase zijn taken naar behoren kunnen uitvoeren, dan gelden de volgende randvoorwaarden:

- De coördinator wordt bij de start van het bouwproces betrokken.
- De coördinator beschikt over kennis van en ervaring met arboregels en bouwprocessen.
- De uitvoerende partij geeft de coördinator instructies over zijn taken.
- De uitvoerende partij maakt afspraken met de coördinator over de uitvoering van de taken.
- De uitvoerende partij heeft ervoor gezorgd dat de coördinator uitvoeringsfase zijn taken kan vervullen en naar behoren kan uitoefenen.

Verplichtingen werkgevers

Iemand is een werkgever als er werknemers zijn met wie een arbeidsovereenkomst is aangegaan tot het verrichten van werk. Daarnaast is iemand werkgever als iemand ter beschikking is gesteld of als er een gezagsrelatie bestaat. Het gaat dus niet altijd om een dienstverband, ook zelfstandigen, uitzendkrachten of stagiaires kunnen voor de Arbowet werknemer zijn.

Werkgevers zijn en blijven altijd de eerstverantwoordelijke voor de arbeidsomstandigheden van hun eigen werknemers.

Werkgevers zijn verplicht samen te werken met alle andere betrokken partijen, zodat het veiligheids- en gezondheidsbeleid op de bouwplaats goed gestalte krijgt. Als de coördinator uitvoeringsfase bepaalde aanwijzingen geeft om de veiligheid en gezondheid te bevorderen, dan moeten werkgevers ervoor zorgen dat hun werknemers deze aanwijzingen opvolgen.

Voor werkgevers gelden onder andere de volgende verplichtingen. Een werkgever moet:

- Een (project- of object-) Risico Inventarisatie en -Evaluatie (RI&E) en plan van aanpak opstellen en dit aan de coördinator uitvoeringsfase geven.
- Voorlichting en instructie geven en toezicht houden op (maatregelen in het kader van) de veiligheid en gezondheid van zijn werknemers.
- Meewerken aan de uitvoering van het V&G-plan.
- Zorgdragen voor het veilig en gezond organiseren van het werk op de bouwplaats.
- Gevaren voor de veiligheid en gezondheid van werknemers voorkomen.
- Meewerken aan de afspraken over de veiligheids- en gezondheidsinstructies van de coördinator uitvoeringsfase.

De maatregelen die werkgevers moeten nemen, hebben met name betrekking op:

- Het in goede orde houden van de bouwplaats met voldoende bescherming van de veiligheid en de gezondheid van de medewerkers.
- De veilige plaatsing van de verschillende werkplekken op de bouwplaats. Hierbij moet rekening gehouden worden met de toegangsmogelijkheden tot de bouwplaats en vaststelling van verplaatsingsroutes of -zones of verkeersroutes of -zones.
- Het interne transport van verschillende materialen op de bouwplaats.
- De controle op inbedrijfstelling, onderhoud en periodieke controle van installaties en toestellen om mogelijke gebreken te voorkomen die de veiligheid en gezondheid van werknemers in gevaar kunnen brengen.
- De afbakening en inrichting van zones voor definitieve en tussenopslag van verschillende materialen, met name gevaarlijke materialen of stoffen.
- De voorzieningen voor de verwijdering van gebruikte gevaarlijke materialen.
- De opslag en de verwijdering of afvoer van afval en puin.
- De aanpassing van de daadwerkelijke duur van de uit te voeren werkzaamheden, afhankelijk van de voortgang van het bouwwerk.
- De samenwerking met andere werkgevers en zelfstandigen op de bouwplaats.
- De wisselwerking met exploitatiewerkzaamheden op of in de nabijheid van de bouwplaats.

Verplichtingen zelfstandigen

Zelfstandigen hebben dezelfde verplichtingen als werkgevers als het gaat om veilige en gezonde werkomstandigheden. Bijzondere aandacht daarbij heeft het omgaan met arbeidsmiddelen en persoonlijke beschermingsmiddelen. Dit komt er in hoofdzaak op neer dat zelfstandigen verplicht zijn hun gereedschap in goede conditie te houden en op de juiste wijze gebruiken. Ook moeten ze hulp- en beschermingsmiddelen gebruiken als de situatie daarom vraagt.

Zelfstandigen moeten zich ook houden aan de afspraken in het V&G-plan en de aanwijzingen van de coördinator uitvoeringsfase opvolgen. Meer informatie over zelfstandigen leest u in de brochure *Zelfstandigen en de Arbowet* van de Inspectie SZW.

4

Gebruiksfas

Bij het ontwerpen van een bouwwerk moet de opdrachtgever er al rekening mee (laten) houden dat er gezond en veilig kan worden gewerkt in de gebruiksfase en in de slooffase. Dit is opgenomen in het nieuwe Bouwbesluit.

Verplichtingen opdrachtgever

In het Bouwbesluit is een toetskader (een leidraad of handleiding) voorhanden dat het mogelijk maakt om veilig onderhoud mogelijk te maken. Om in aanmerking te komen voor een omgevingsvergunning moet de opdrachtgever voldoen aan dit toetskader. De opdrachtgever moet aantonen dat in het ontwerp is voorzien in het veilig kunnen reinigen en onderhouden. De opdrachtgever dient hiervoor een dossier samen te stellen, dat minimaal bestaat uit bestek en tekeningen. Bij de aanvraag van de omgevingsvergunning moet de opdrachtgever aantonen dat aan deze verplichting is voldaan. Meer informatie over het toetskader leest u in het Bouwbesluit.

Criteria voor gebruiksfase

Bij het opstellen van criteria voor de gebruiksfase moet de opdrachtgever ervoor zorgen dat de ontwerpende partij:

- Werken op hoogte of in een gevaarlijke situatie zoveel mogelijk voorkomt (bronaanpak).
- Voorzieningen kiest die deel uitmaken van het gebouw, waarbij de kwaliteit van de voorzieningen geborgd is en onder de verantwoordelijkheid van de gebouweigenaar valt (collectieve maatregelen).
- Voorzieningen kiest die additioneel zijn (rolsteigers bijvoorbeeld), waarbij de eisen die gesteld worden aan de omgeving of het gebouw onder de verantwoordelijkheid van de gebouweigenaar vallen (individuele maatregelen).
- Voorzieningen treft op het niveau van persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM), zoals lijnen, harnassen, etc.

Deze maatregelen hebben op de verschillende niveaus nadrukkelijk een hiërarchische volgorde. De ontwerper moet dus eerst de mogelijkheden op hoger niveau onderzoeken, voordat hij besluit tot maatregelen van een lager niveau. Hij mag alleen een niveau verlagen als daar goede redenen voor zijn, zoals technische, uitvoerende en/of economische. Dit is het redelijkerwijs-principe.

Deze afweging geldt voor elk niveau opnieuw. Al bij de inrichting van werkplekken en functies moet de ontwerper gevaren proberen te vermijden bij de bron. Om risico's te verminderen mag hij verschillende maatregelen uit verschillende niveaus combineren. In onder meer de arbocatalogi zijn oplossingen voor belangrijke risico's opgenomen. Ook een branche-RI&E en het plan van aanpak geven zicht op risico's en mogelijke oplossingen.

5

Rol Inspectie SZW

De Inspectie SZW van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is belast met de controle op de naleving van de Arbowet en Arboregelgeving. Tijdens inspecties controleert de Inspectie SZW specifiek op veiligheids- en gezondheidsrisico's en de genomen maatregelen.

De Inspectie SZW kent bij het inspecteren op de bouwprocesbepalingen twee invalshoeken:

1. Bezoek aan de opdrachtgever alvorens een bouwlocatie te bezoeken: vanuit de ontwerpfase worden de aanbestedingsstukken, waaronder het V&G-plan, plannings en tekeningen bekeken om te beoordelen of deze voldoen aan het gestelde in de Arbowetgeving. Na deze inspectie bij de opdrachtgever wordt de bouwlocatie bezocht om te inspecteren of tijdens de ontwerpfase voldoende rekening is gehouden met de voorziene gevaren en daaruit voortkomende risico's in de uitvoerings- en gebruiksfase.
2. Bezoek aan de bouwlocatie en opschaling naar de opdrachtgever, wanneer uit de inspectie blijkt dat de opdrachtgever tekort is geschoten in het nemen van zijn verantwoordelijkheden voor de gevaren en daaruit voortkomende risico's voor gezond en veilig werken. De inspecteur kan hierbij onderzoeken of de opdrachtgever, uitvoerende partij, werkgever en/of zelfstandigen voldaan hebben aan hun verplichtingen uit de Arbowetgeving.

Afhankelijk van de ernst van de situatie bepaalt de inspecteur hoe tekortkomingen kunnen worden opgelost en welke voorzieningen getroffen moeten worden om herhaling te voorkomen. De inspecteur kan hierover met de opdrachtgever, de uitvoerende partijen, de verantwoordelijke werkgever en zelfstandigen afspraken maken. Bij ernstige tekortkomingen kan de Inspectie SZW het werk stilleggen. Tijdens het bouwproces maken de afzonderlijke partijen contractueel afspraken met elkaar. Afzonderlijk van de Inspectie SZW kunnen partijen civielrechtelijke stappen ondernemen als gemaakte afspraken niet worden nagekomen.

Meer weten?

Heeft u nog vragen of wilt u meer weten, kijk dan op inspectieszw.nl.

Informatie over verantwoord opdrachtgeverschap is ook te vinden op arboportaal.nl

Bijlagen

Bijlage 1: Reikwijdte bepalingen Bouwproces

Het Bouwproces uit het Arbobesluit is onder meer van toepassing op de volgende civieltechnische werken en bouwwerken:

- wegenbouw
- graafwerken
- renovatie
- reparatie
- ontmanteling
- sloop
- instandhouding
- onderhouds-, schilder- en reinigingswerkzaamheden
- sanering
- grondwerken
- bouw
- montage en demontage van geprefabriceerde elementen
- inrichting of outillage
- verbouwing

Bijlage 2: Risicovolle projecten

Niet-volledige lijst van werken die bijzondere gevaren meebrengen voor de veiligheid en de gezondheid van de werknemer:

- Werken die de werknemers blootstellen aan gevaren van bedelving, vastraken of vallen, welke gevaren bijzonder groot zijn door de aard van de werkzaamheden of van de gebruikte procedés of door de omgeving van de arbeidsplaats of de werken.
- Werkzaamheden die de werknemers blootstellen aan chemische of biologische stoffen die een bijzonder gevaar voor de gezondheid en de veiligheid van de werknemers inhouden, of waarbij toezicht op de gezondheid wettelijk verplicht is.
- Elk werk met ioniserende stralingen waarvoor de aanwijzing is vereist van gecontroleerde of bewaakte zones als omschreven in artikel 20 van de Richtlijn 80/836/ Euratom.
- Werkzaamheden in de nabijheid van hoogspanningskabels.
- Werkzaamheden die de werknemers blootstellen aan verdrinkingsgevaar.
- Graven van putten, ondergrondse en tunnelwerken.
- Werkzaamheden met duikuitrusting.
- Werkzaamheden onder overdruk.
- Werkzaamheden waarbij springstoffen worden gebruikt.
- Werkzaamheden in verband met de montage of demontage van zware geprefabriceerde elementen.

Bijlage 3: Model van de kennisgeving

Voor informatie over het melden van een bouwwerk en het kennisgevingformulier Bouwwerk, ga naar inspectieszw.nl/melden/bouwwerk

Deze brochure is een uitgave van:
Inspectie SZW

De Inspectie SZW maakt deel uit van het
ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Xerox/OBT, Den Haag | 101818
Gratis uitgave
© Rijksoverheid | maart 2017

